

Секція
«ОСОБЛИВОСТІ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ
ЗА ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ ЗДОРОВ'Я
В КОНТЕКСТІ ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ
ВІД ЕПІДЕМІЧНИХ ХВОРОБ
ПІД ЧАС ВОЄННИХ ДІЙ»

АВДЄЄВА Г. К.,
к.ю.н., старший науковий співробітник,
провідний науковий співробітник НДІ ВПЗ
імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України

ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ
ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ПРАВОПОРУШЕНЬ
ПРОТИ ЗДОРОВ'Я ОСОБИ В УМОВАХ ВОЄННОГО
СТАНУ

Повномасштабний військовий напад РФ на Україну призвів до масових поранень і загибелі людей, згвалтувань жінок і дітей, значних руйнувань і пошкоджень об'єктів інфраструктури та житлового фонду. Через зруйновані водогони та водоочисні споруди виникли антисанітарні умови й стрімко зросли загрози масового розповсюдження інфекції. 13 млн. українців були вимушені виїхати з епіцентрів бойових дій до західних регіонів України, в країни Європи, США, Канади та ін. Їх кількість продовжує зростати. Водночас, через велику кількість біженців і внутрішньо переміщених осіб значно зросло навантаження на медичну систему регіонів, які їх приймають.

Воєнні злочини РФ створили загрозу гуманітарної катастрофи та епідемічної небезпеки не лише в Україні, а й за її межами. Зокрема, коронавірусна хвороба ще продовжує розповсюджуватись, а війна вже викликала появу інших інфекційних захворювань.

Світові війни завжди супроводжувались падінням рівня епідемічної безпеки. Перша світова війна супроводжувалася епідемією «іспанки», а друга – епідемією висипного тифу.

Спеціалісти у галузі охорони здоров'я попереджають, що через військову агресію РФ в Україні може стрімко поширюватися ВІЛ/СНІД, туберкульоз та інші інфекційні захворювання, зокрема, холера. [1]. Це більшою мірою стосується тимчасово окупованих територій, особливо – Маріуполя, в якому є масові поховання загиблих місцевих мешканців і відсутня питна вода та їжа. [2].

Розслідування масштабних правопорушень проти здоров'я особи передбачає дослідження великої кількості подій і проведення безлічі різних судових експертиз (судово-медичних, судово-біологічних, вибухотехнічних, екологічних та ін.). Ще до початку військової агресії РФ слідчі іноді не могли отримати висновки судових експертиз до двох років через велике навантаження судових експертів державних експертних установ, а в умовах війни, коли багато судових експертів набули статусу біженців або внутрішньо переміщених осіб, перейшли до армії або територіальної оборони, зайнялися волонтерською діяльністю або виїхали за межі свого населеного пункту і не мають можливості виконувати свої професійні обов'язки, отримати висновок експерта стало ще складнішим.

В ст. 69 Кримінального процесуального кодексу України зазначено, що експертом у кримінальному провадженні може бути лише особа, яка «має право відповідно до Закону України «Про судову експертизу» на проведення експертизи». [3]. Судовий експерт згідно з цим законом має пройти тривале навчання в державній судово-експертній установі та отримати свідоцтво на право проведення судових експертиз. При цьому ч. 3 ст. 7 Закону України «Про судову експертизу» містить заборону на проведення недержавними експертами криміналістичних (більше 30 видів), судово-медичних та судово-психіатричних судових експертиз. [4].

В Україні існують проблеми із залученням судово-медичного експерта, а суди в окремих випадках не визнають його висновки джерелами доказів у кримінальних провадженнях через те, що судово-медичні експертизи згідно зі ст. 7 Закону України «Про судову експертизу» дозволено проводити виключно в державних експертних установах, якими не є всі Бюро судово-медичних експертиз в Україні (вони належать до об'єктів комунальної власності). [5, с. 89].

У країнах-членах Ради Європи залучення експерта здійснюється згідно з «Керівними принципами щодо ролі призначених судом експертів у судових процесах держав – членів Ради Європи». Відповідно до п.п. 33, 34 даного документу суд може залучати як експерта будь-яку особу за

наявності у неї певних спеціальних знань (або досвіду чи практичних навичок). [6]. Зокрема, в Італії кожна зі сторін має право залучати своїх «технічних консультантів» для проведення експертизи або рецензування експертних висновків (ст. 225 КПК Італії). [7]. Основним критерієм для обрання такої обізнаної особи є наявність у неї спеціальних знань у певній галузі.

В Україні висновки експертів віднесено до процесуальних джерел доказів (ст. 84 КПК України), а висновки спеціалістів – ні, хоча висновок спеціаліста відповідно до ст. 298¹ КПК України є процесуальним джерелом доказів при розслідуванні кримінальних проступків. Як експерт, так і спеціаліст несуть відповідальність, встановлену законом, за завідомо неправдивий висновок (ст. 70 та ст. 72 КПК України), а структура їх висновків співпадає. Не визнання висновку спеціаліста джерелом доказів створює необґрунтовані додаткові проблеми під час збирання доказів з використанням спеціальних знань, а саме: подвійне однакове дослідження, збільшення процесуальних витрат та термінів розслідування.

Для розширення можливостей використання спеціальних знань при розслідуванні злочинів в умовах воєнного стану в Україні було б доцільним виключити зі ч. 1 ст. 69 КПК України обмеження щодо можливості набуття статусу судового експерта лише тим особам, які мають право «відповідно до Закону України «Про судову експертизу» на проведення експертизи». Це надало б можливість, як і в країнах-членах Ради Європи, залучати як експертів осіб, які мають необхідні для проведення експертизи знання і навички.

Висновки спеціалістів також було б корисним вважати процесуальним джерелом доказів не лише при розслідуванні кримінальних проступків, а й при розслідуванні правопорушень проти здоров'я особи. Тому перелік джерел доказів в ч. 2 ст. 84 треба доповнити словами «висновки спеціалістів».

Під час збирання доказів сторонам кримінального провадження потрібно надати можливість отримувати не лише висновки експертів і ревізій, а й висновки спеціалістів, доповнивши ч. 2 та ч. 3 ст. 93 КПК України словами «висновки спеціалістів».

Внесення таких змін і доповнень до КПК України дозволить встановити такий порядок залучення експертів і спеціалістів для проведення досліджень речових доказів, який існує в країнах-членах Європейського союзу і Ради Європи, визнавати висновки спеціалістів джерелом доказів,

що дозволить значно скоротити терміни розслідування злочинів в умовах воєнного стану.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Шепелева А. Туберкульоз, ВІЛ та холера? Як війна погіршує епідемічну ситуацію в Україні. *Deutsche Welle*. URL: <https://www.dw.com/uk/tu-berkuloz-vil-ta-kholera-yaki-ryzyku-nese-viina-dlia-zdorovia-ukraintsiv/a-62092825> (дата звернення до ресурсу: 20.05.2022).

2. «Загроза смертельних епідемій». Фахівці вказують на загострення гуманітарної кризи в Маріуполі. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/novynuryazovya-mariupol-humanitarna-katastrofa-kholera/31856079.html> (дата звернення до ресурсу: 20.05.2022).

3. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України №4651-VI від 13.04.2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення до ресурсу: 20.05.2022).

4. Про судову експертизу: Закон України №4038-XII від 25.02.1994. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text> (дата звернення до ресурсу: 20.05.2022).

5. Авдеева Г. К. Місце судової експертизи у науково-технічному забезпеченні слідчої діяльності в умовах змагального кримінального провадження. Питання боротьби зі злочинністю : зб. наук. праць. Харків: Право, 2021. С. 88–93.

6. Guidelines on the role of court-appointed experts in judicial proceedings of Council of Europe’s Member States Document adopted by CEPEJ at its 24th Plenary meeting (Strasbourg, 11–12 December 2014). European commission for the efficiency of justice (CEPEJ). URL: <https://www.vkksu.gov.ua/userfiles/doc/cepej/24-kerivnipriznachenih.pdf> (дата звернення до ресурсу: 20.05.2022).

7. Codice di procedura penale Parte Prima (Кодекс кримінального процесу. Частина перша) Altalex eBook, Italy. 2011. URL: https://www.legislativeonline.org/download/id/4357/file/Italy_CPC_updated_till_2012_Part_1_it.pdf (дата звернення до ресурсу: 20.05.2022).